

Az Európai Közösség könyvtári akcióterve

Beszámoló a terv második változatáról*

Az Európai Közösség (EK) kulturális kérdésekben illetékes minisztereinek tanácsa (KMT) 1985. szeptember 27-én határozatot hozott (C 271/1. sz.) a könyvtárak informatikai együttműködésének előmozdításáról. Ennek nyomán egy bizottságot szerveztek, amely 1989. február 28-án immár második változatban mutatta be az ezt szolgáló akciótervet.

Az akcióterv munkálatai a KMT azon megállapításából indulnak ki, hogy az európai könyvtárak "mind kulturális tekintetben, mind a tudományos, műszaki és gazdasági fejlődés szempontjából különleges gazdaságot képviselnek", ám e "gazdagság" kiteljesült hasznosítása megkívánja a korszerű információk technológiák alkalmazását az EK könyvtárügyeiben.

A vállalkozás nagyságára, jelentőségére és tartalmára vonatkozóan álljanak itt a következő adatok és előfeltételezések.

- ▶ Az EK kereteiben legalább 75 ezer, közpénzekből fenntartott könyvtár működik. Közülük 20 ezernél több a közepes és nagykönyvtár. Állományuk mintegy 1,2 milliárd könyvtári egység.
- ▶ Óvatos becslések szerint ezek a könyvtárak évente kereken 5 milliárd ECU-ba kerülnek. Ha a nem közpénzekből fenntartott könyvtárakat is idevesszük, a ráfordítások nagyságrendje 10 milliárd ECU. A könyvtárakra fordított közkiadások az összes közkiadásnak 0,4%-át teszik ki.
- ▶ A könyvtári közkiadások az EK átlagában: 14,8 ECU évenként egy főre.
- ▶ A könyvtárügy több mint 250 000 munkavállalót foglalkoztat.
- ▶ Az EK teljes lakosságának kereken 23%-a rendszeres könyvtárhasználó.
- ▶ A könyvtárak ellátottsága és fejlődési üteme északról dél felé csökken.

Az információügy forradalma megnövelte az információ rendelkezésre bocsátásának és hozzáférhetőségének nemzeti dimenzióját. Ahhoz, hogy ebben szerepet játszassanak, a könyvtáraknak új feladatokat kell vállalniuk. Esetükben arról van szó, hogy igazodjanak a fejlődéshez, és az új technológiák alkalmazásával a használók elvárásainak megfelelő új szolgáltatásokat nyújtsanak.

A könyvtárak együttműködése — az adatfeldolgozás és az adatkommunikáció terén — az észak-amerikai kontinensen már meglehetősen előrehaladt. Ezzel szemben a műszaki haladás kihívása az EK könyvtárügyében gyengébb reakciókat váltott ki, mint más területeken, s nem vezetett egy olyasfajta fejlődéshez, mint Észak-Amerikában. Ennek valószínű okai:

- ▶ a működési költségek állandó emelkedése és a tényleges források értékcsökkenése közötti ellentmondás;
- ▶ a könyvtárügy történelmileg és szervezetiileg meghatározott merevsége;
- ▶ az automatizálásra való koordinálatlan és töredezkes áttérés.

1. Bevezetés. A célok meghatározása

1.1 A KMT határozata

A KMT hivatkozott határozata kitűzi az általános fejlesztési célokat és a kialakítandó közös kereteket a közösségi szinten folytatandó könyvtárügyi tevékenységhez. Hangoztatja azt a meggyőződését, hogy a gyűjteményekhez való hozzáférés Európa-szerte az alábbi intézkedések révén javulhat meg:

- ▶ az új technológiák célszerű alkalmazása,
- ▶ a megerősödő és a gazdaságossági elvekhez igazodó könyvtárközi együttműködés a közösség szintjén,
- ▶ a tagországokban elfogadott vagy elfogadandó kezdeményezések erősebb összehangolása.

1.2 A könyvtári akcióterv általános céljai

A KMT határozatában megállapított fő céloknak megfelelően az akcióterv arra kívánja ösztönözni az EK könyvtárait, hogy

- ▶ fejlesszék szolgáltatási kínálatukat, s ezáltal jobban feleljenek meg a jelen és a jövő kihívásainak;
- ▶ optimalizálják erőforrásaik bevetését, hogy szolgáltatásaikat gazdaságosan nyújthassák.

Miközben a tervnek mindenekelőtt a szolgáltatásokra kell orientálnia, nem hanyagolhatja el a szolgáltatások előállításához szükséges eszközöket sem.

Az akcióterv koncepcióját megerősítő meghallgatás nyomán a tervezet tartalmát illetően az alábbiak alakultak ki:

- ▶ A korszerű könyvtári szolgáltatások kínálatának és hozzáférhetőségének megjavítása az EK egészében, különös tekintettel a meglévő regionális egyenlőtlenségek kiküszöbölésére.
- ▶ Az új információk technológiák gyorsabb, de rendezett bevezetésének elősegítése a könyvtárügyben, a gazdaságosság alapelveinek figyelembevételével.

* Rövidített fordítás.

► Gyakorlati és gazdasági előnyök elérése érdekében az információcseré és -átvitel szabványosításának előmozdítása, tekintettel a könyvtárak és a szolgáltatások igényeire.

► A nemzeti könyvtárpolitikák összehangolásának, sőt konvergenciájának elősegítése, hogy az EK akcióját megfelelő nemzeti és helyi szintű politikák is alátámasszák.

A meghallgatáson elhangzott vélemények alapján a célok megvalósítására legalkalmasabbak az olyan *akciók*, amelyek

- nemzeti szinten demonstratív erejűek és hasznos mellékhatások kiindulásai;
- jelentősége túlnő a nemzeti kereteken;
- rövid távon (öt éven belül) is kézzel fogható eredményeket hoznak, de hosszú távon is hatnak;
- azonos vagy csökkenő költségek mellett is növelik a meglévő szolgáltatások értékét vagy hasznát, s emellett jobban áttekinthetővé teszik a kiadásokat;
- a kevésbé fejlett szolgáltatásokkal rendelkező országoknak lehetővé teszik, hogy a szolgáltatásokat megjavítsák, a legfejlettebbeknek pedig, hogy rendszereiket tovább építsék.

1.3 A bizottság szerepe, az akcióterv felépítése, prioritásai

Mivel a könyvtárpolitika hagyományosan a nemzeti, a regionális, sőt a helyi illetékességekbe esik, az EK szintjén folyó akciókat ezekkel a nemzeti, regionális és helyi politikákkal összhangban kell megfogalmazni. Az akciók nem léphetnek a politikák helyébe, de nagyobb dimenziót kölcsönözhetnek nekik.

A bizottságnak ebből következően arra kellett összpontosítania, hogy megfelelő keretet teremtsen az együttműködéshez, azaz lényegében a *katalizátor* szerepét kell vállalnia. Másfelől viszont ügyelnie kellett arra, hogy tevékenységének hatása ne legyen túl körülhatárolt, és ne függjön a véletlenektől.

Az *akciótervet* ezért úgy kellett összeállítani, hogy

- rugalmas legyen, vagyis vegye tekintetbe a könyvtárügy országról országra változó fejlettségi szintjét és nemzeti prioritásait;
- problémaorientált legyen, és építsen a már meglévőre;
- vezessen látható, gyakorlatias eredményekhez;
- a lehető legnagyobb esélyt nyújtsa a továbbgyűrűző hatások érvényesülésének.

Következésképpen a terv modulárisan épül fel, és több tevékenységi területet fog át. Ezek mind meghatározott tevékenységtípusokat tartalmaznak, a maguk speciális céljaival, eszközszükségletével, az eszközök előteremtésének módjával és a támogatás előfeltételeivel. Ez a koncepció pontosan körvonalazott keretet nyújt az EK tevékenységének, teret enged azonban a tagországok aktivitásának is.

A terv gerincét konkrétan az alábbi öt *tevékenységi terület* alkotja:

- I. A primer adatok megragadása, elsősorban az adathordozón hozzáférhető nemzeti bibliográfiák és más katalógusok révén.
- II. A primer adatokat tároló rendszerek nemzetközi hálózatba foglalása.
- III. Innovatív könyvtári szolgáltatások létrehozása az új technológiák felhasználásával.
- IV. Piacképes termékek és berendezések előállítása a könyvtárak számára.
- V. A tapasztalatok és ismeretek kicserélése, többek között a könyvtárak modernizálása érdekében, s az egyes tevékenységi területeken tervezett lépések előkészítése végett.

Ahhoz, hogy az akcióterv elérje a kívánt hatást, előreláthatólag összesen 95 millió ECU-ra van szükség, egy *ötéves időszakra* elosztva. Ezt az összeget azokhoz a kiadásokhoz kell viszonyítani, amelyeket a tagországok közpénzekből a könyvtárakra fordítanak; ezek ma évente kb. 5 milliárd ECU-ra rúgnak. Az EK akcióterve ebből a nézőpontból sem lehet más, mint katalizátor.

Az ötéves futamidőt nemcsak az indokolja, hogy az EK szintjén ez az első könyvtárügyi akció, hanem az akcióterv hatóköre is.

2. Az akcióterv szakmai tartalma

2.1 Általános megfontolások

A könyvtárügy nem homogén képződmény. Az előzetes vizsgálódások kimutatták, hogy a könyvtárak fejlettségi szintje és mindenekelőtt automatizáltsági foka igen eltérő az EK egyes tagországaiban; egyes könyvtárak egyáltalán nincsenek automatizálva, mások régi rendszereket és elavult hardvereket használnak. Az egyes könyvtártípusok is más-más célokat szolgálnak, s ebből következően eltér a prioritásrendjük.

Míg Észak-Amerikában néhány igen nagy "köz-ponti" szervezet (ún. utilities) jött létre a források közös használata érdekében, addig Európában nem került sor egy ehhez hasonló fejlődésre. Ma már nincs is rá szükség, mert a mai technikával ez a feladat decentralizáltan is megvalósítható.

A KMT-határozat és – nyomában – az akcióterv anélkül ajánl intézkedéseket *Európa legfontosabb könyvtárai* számára, hogy érvényüket bizonyos könyvtártípusokra korlátozná. Az előirányzott intézkedések első résztvevői előreláthatólag a legelőbbre tartó, legfejlettebb könyvtárak és könyvtári hálózatok lesznek, függetlenül attól, milyen típushoz tartoznak.

Saját költségükre az EK-hoz nem tartozó európai országok könyvtárai is bekapcsolódhatnak az akcióterv megvalósításába, ha érdekeltek benne.

2.2 A számításba vett területek

Az akciótervnek bizonyos kulcsfontosságú kérdésekben kell előrehaladást eredményeznie:

- a) A katalógusok *géppel olvasható formában* álljanak rendelkezésre (nemzeti bibliográfiák, központi

katalógusok, speciális célú nyilvántartások stb.). Ezek képezik az adatrendszerek kiinduló anyagát a további feldolgozás és a nemzetközi csere számára.

- b) Legyenek *hálózatba kapcsolhatók* a számítógépesített könyvtári rendszerek, s ezzel összefüggésben gyorsított ütemben kell az ilyen rendszereket felállítani, hozzáférhetőségüket megjavítani.
- c) Meg kell javítani az európai könyvtárak állományához való hozzáférést, azaz európai szinten kell fejleszteni a *könyvtárközi kölcsönzést*, és jobb segédesszközöket kell nyújtani a dokumentumok lelőhelyének megállapításához.
- d) A könyvtári személyzet *szakmai felkészültségét* hozzá kell igazítani a mai követelményekhez.

E kulcskérdések közül az 1.3 pontban felsorolt I–V. tevékenységi terület mindegyikének keretei között megközelíthető egy vagy több. Ebben az átfogó, általános keretben tehát gyakorlatilag egy sor kezdeményezés és intézkedésfajta válik lehetségessé. Ilyen többek között:

- *Kommunikációs szabványok* kifejlesztésének és kipróbálásának támogatása (elsősorban könyvtárakra specializált protokollok a nyitott rendszerek – OSI = Open Systems Interconnection – összekapcsolásához kifejlesztett ISO-referenciamodell alkalmazási szintje számára).
- *Kísérletek, demonstrációs projektek, gyakorlati megvalósítások és prototípusok finanszírozása* (pl. a két vagy több, egymással nem kompatibilis számítógépesített könyvtári rendszer összekötése; szabványosított X.400 elektronikus postai szolgáltatások használata a megrendelések továbbítására egy nemzetközi könyvtárközi kölcsönzési hálózatban; új szolgáltatások kikísérletezése az optikai tárolási technikák alapján).
- *Közreműködés a problémák elemzésében* olyan területeken, mint a speciális célokat szolgáló jegyzékek vagy a különös érdekű katalógus-adatbázisok (pl. az eredeti pótló mikroformátumok alappéldányainak jegyzéke, az EK könyvtárainak és szolgáltatásainak nyilvántartása stb.) kifejlesztése.
- *Könyvtári vezérfonalak, módszerek* (fogalmi eszközök) és *szabványok/szabályzatok* kifejlesztése és alkalmazásuk propagálása (pl. a többnyelvű szabványjegyzékek; módszerek a könyvtári állományok leírására és a gyűjtőkörök összehangolására; katalógusok és hasonló adatbázisok minimális adattartalma; vezérfonal az OPAC-szolgáltatáshoz, mint a hagyományos könyvtári katalógusok kiváltójához vagy kiegészítőjéhez; irányelvek a nemzetközi szolgáltatások árképzéséhez; anyagok a szakmai képzéshez; a nemzeti könyvtári statisztikák megjavítása stb.).
- *A kutatás és fejlesztés támogatása* speciális területeken (pl. az optikai tárolólemezek élettartama; szakértő rendszerek alkalmazása az online katalógusokhoz való többnyelvű hozzáférésben stb.).

- A meglévő, különösen a nemzetközi adatcserét megkönnyítő *nemzetközi törekvések* támogatása (pl. CIP, UNIMARC).

3. A tevékenységi területek

3.1 Az I. sz. tevékenységi terület

Bevezetés

A könyvtári rendszerek hálózatba szervezésének és e rendszerek adataihoz való nemzetközi hozzáférésnek egyik lényeges előfeltétele, hogy a megfelelő katalógusok géppel olvashatóan, adatbázisok formájában álljanak rendelkezésre.

A nemzeti bibliográfiák azért fontosak, mert számos további bibliográfiai jegyzék (könyvtári katalógus) alapját képezik, egységesítő hatással vannak a bibliográfiai leírásokra nemzeti és nemzetközi szinten, és segédletül más országok könyvtárainak.

Néhány EK-tagországban nincs géppel olvasható nemzeti bibliográfia. Más tagországok kiadnak ugyan bibliográfiákat, néha központi katalógusokat is. Ezek színvonalán azonban még akad javítanivaló.

Az adathordozón tárolt nemzeti bibliográfia hiánya hátráltathatja a könyvtári katalógusok gépi átállítását, a központi katalógusok előállítását, s ezzel a források közös használatát is. Ezáltal megnövekszik nemcsak a helyi, de a külföldi könyvtárak munkárfordítása is, amikor az illető ország irodalmának beszerzéséről van szó.

Ezzel összefüggő kérdés a bibliográfiai adatok kompatibilitása. A nem egységesített katalogizálási szabályok és formátumok gyakorlatilag lehetetlenné teszik a katalógusadatok kicserélését, ami ugyan csak gátolja a források közös használatát.

Az EK-ban némely, köztük erősen specializált könyvtár állományának komoly jelentősége van az információ hálózat szempontjából (pl. a kutatási célokra, sőt politikai döntések előkészítésére), mert kiegészíti a nemzeti könyvtárakban meglévő nemzeti irodalmat. E könyvtárak gyakran olyan irodalmat is tartalmaznak, amelyet a nemzeti bibliográfiák sem tárnak fel, de nemzetközi jelentősége van (pl. a régebbi irodalom, az EK-n kívüli országok irodalmának gyűjteményei). Ezért ezeket az állományokat is Európa-szerte hozzáférhetővé kell tenni.

A tevékenységi terület céljai

- A katalógusok gyorsított ütemű gépi konvertálása az új technológiákat alkalmazó bibliográfiai adatrendszerek előállításának, megjavításának és terjesztésének támogatása révén.
- Az adathordozókon tárolt katalógusok egységesítése.
- A tagországok között a könyvtári automatizálás fejlődésében mutatkozó egyenetlenségek felszámolása.

- ▶ A nemzeti prioritások tekintetbevétele.
- ▶ A nemzetközi jelentőségű gyűjteményekhez való hozzáférés megjavítása.

A témakörök

A nemzeti bibliográfia adathordozón való előállítását öt évre visszamenően azokban az országokban, amelyekben e formában még nem létezik.

Az adathordozón tárolt nemzeti bibliográfiák és központi katalógusok megjavításának támogatása (pl. a termés teljesebb bibliográfiai lefedése, többnyelvű hozzáférés, átállítás CD-ROM-ra, a formátum megváltoztatása stb.).

A nemzetközi jelentőségű katalógusok visszamenőleges gépi konvertálásának támogatása.

Különös súlyt kell helyezni az adatok előállítására és rendelkezésre bocsátására, vagyis az elektronikusan tárolt adatsorok elkészítésére, ill. megjavítására. Azokban az országokban, ahol még nincs nemzeti bibliográfia, valószínűleg először az ilyen adatsorok előállításához szükséges hardverről és szoftverről, illetve know-how-ról kell gondoskodni. Esetenként a magánszektor is érdekelt lehet tenni a bibliográfiai termékek előállításában és terjesztésében a nemzeti bibliográfia alapján.

A kivételezés

a) A projektek meghatározása és kiválasztása

Előnyben részesülnek a nemzeti bibliográfiákat és az országos központi katalógusokat érintő projektek, ha eleget tesznek meghatározott kritériumoknak (pl. bizonyos szabványok alkalmazása, a műszaki és pénzügyi kérdésekről kielégítő jelentéstétel stb.).

A nemzeti bibliográfiák (központi katalógusok) előállítása vagy megjavítása végett a tagországok illetékes szerveivel kapcsolatba kell lépni, hogy vállalják a nemzeti szinten való koordinálást.

A visszamenőleges gépi konvertálásra irányuló projektek esetében kvalifikált szakembereknek kell az érintett gyűjtemények nemzetközi jelentőségét megállapítani és a projekteket szakmailag megítélni.

b) A következők részesíthetők támogatásban:

- ▶ azok a szervezetek, amelyek illetékességébe tartozik a nemzeti bibliográfiák előállítása;
- ▶ a nemzetközi jelentőségű gyűjteményekért felelős szervek, ha készek arra, hogy mind a gépre konvertált katalógusaikat, mind pedig gyűjteményeiket elsődleges használóik körén kívül másoknak is hozzáférhetővé tegyék;
- ▶ olyan szervezetek, amelyek az országos központi katalógusok előállításáért felelősek.

c) A támogatási összegek odaítélésének alapelvei:

- ▶ segélyek csak a projekt indulási költségeihez adhatók, a működési kiadásokhoz nem;
- ▶ a projektek költségvetésileg 2–4 év alatt bonyolíthatók le;
- ▶ az egy-egy projektre megállapított segély nem haladhatja meg az egész tevékenységi területre szánt költségvetés 10%-át;

- ▶ a nemzeti bibliográfia adathordozón való előszöri előállítását célzó projekt 70%-os segélyben részesedhet;
- ▶ a már adathordozón lévő nemzeti bibliográfiák (központi katalógusok) fejlesztésére 20%-nyi segély adható;
- ▶ 30%-tól 60%-ig terjedő segély adható egyéb katalógusok gépi konvertálására, de projektenként *maximálisan* 500 000 ECU;
- ▶ minden tagország legalább egy nagyobb projekthez kérhet támogatást; ezt kisebb projektek támogatása egészítheti ki.

A javasolt költségvetés

Harmincmillió ECU. Megoszlása:

- ▶ 15 millió ECU nemzeti bibliográfiák (országos központi katalógusok) előállítását célzó projektekre,
- ▶ 15 millió ECU visszamenőleges gépi konvertálásokra.

3.2 A II. sz. tevékenységi terület

Bevezetés

Itt a fő cél az EK különböző könyvtári rendszereinek hálózatba foglalása. Elérése érdekében szükség van mind elméleti munkára, mind pedig gyakorlati megoldásokra. Meg kell gyorsítani a kommunikációs szabványok kidolgozását, meg kell oldani az egymástól eltérő térítési díjstruktúrák problémáját, s kísérleti projekteket kell támogatni az új műszaki megoldások (pl. CD-ROM) kipróbálása céljából. Mindezen túlmenően ösztönözni kell az idevágó műszaki innovációkat.

A tevékenységi terület céljai

- ▶ A könyvtári hálózatosításhoz szükséges nemzetközi normatívák/szabványok kidolgozásának és alkalmazásának támogatása.
- ▶ A rendszerek nemzetközi hálózatba foglalását kipróbáló kísérletek ösztönzése.
- ▶ A könyvtárakat hálózatba foglaló rendszerek kísérleti vállalkozásainak létrehozása, e rendszerek bemutatása, illetve ezzel a kommunikációs protokollok szabványosításának ösztönzése.
- ▶ Az innovációs folyamat ösztönzése.

A témakörök

A projektek legalább két, más-más országban működő könyvtári szolgáltatás, ill. kooperációs partner hálózatba foglalására irányuljanak, miközben vegyék igénybe a kutatási hálózat, a VAN (Value-Added-Networks = értéknövelő hálózatok) és más nyilvános adathálózatokat, továbbá szolgáljanak egy-egy speciális feladatot is (pl. könyvtárközi kölcsönzés, szerzeményezési vagy szabványosított adatok kicserélése stb.).

A munkálatok például ilyen feladatok megoldására irányuljanak: könyvtárspecifikus protokollok elméleti, műszaki és gyakorlati kifejlesztése; az ilyen protokollok kísérleti alkalmazása; folyamatok tesztelése;

szoftver-teljesítményjellemzők (pl. a használói met-
szet), együttműködési irányelvek (pl. szerződés-
minták) kidolgozása.

A kivitelezés

a) A projektek meghatározása és kiválasztása

Ösztönözni kell a több ország könyvtári szolgál-
tásaiból vagy közös vállalkozásaiból alakult ad
hoc konzorciumok pályázatait. Más projektekre
érdeklődést felkeltő felhívásokat lehet kibo-
csátani. A projektjavaslatokat meghatározott kri-
teriumok szerint kell elbírálni. Kíváncsok, hogy a
könyvtári hardver- és szoftverrendszer előállítói is
vegyenek részt a programban.

b) Támogatásban részesíthetők azok a kooperációs központok és más hasonló célú szervezetek, ame- lyeknek legalább egy partnerük van egy másik EK- országban.

c) A támogatási összegek odaítélésének alapelvei:

- ▶ a folyamatos működtetési költségektől elte-
kintve, a projekt költségeinek 65%-áig terjedő
segély;
- ▶ a műszaki projektek előkészületi kiadásainak
80%-a;
- ▶ nem részesülhet segélyben az egy-egy
könyvtár céljait szolgáló hardver- és szoftver-
beszerzés.

A javasolt költségvetés

Huszonöt millió ECU.

E tevékenységi területen viszonylag kevés, de
költséges projekttel kell számolni.

3.3 A III. sz. tevékenységi terület

Bevezetés

A könyvtárak (és használói) egyik lényeges
problémája, hogy a változásokra viszonylag lassan
reagálnak, és nehezen jutnak anyagi eszközökhöz új,
még ki nem mutatható igényhátterű szolgáltatások
bevezetésére. Itt a fejlődést csekély indulási ráfordítá-
ssal is hatékonyan lehet ösztönözni. Ezek az új
szolgáltatások kezdeti szakaszukban azért részesí-
tendők anyagi támogatásban, hogy az igényt felkelt-
hessék vagy meglétét igazolják. Ha a használók elfo-
gadták e szolgáltatásokat, a továbbiakban már a
szokásos módon finanszírozhatók. Könyvtárról
könyvtárra különbözik, mi minősül "új" szolgáltatás-
nak, ezért e területen igen változatos akciókra lehet
számítani.

A tevékenységi terület céljai

- ▶ A változások, egyúttal az innováció támogatása a
könyvtárügyben.
- ▶ A kereslet ösztönzése olyan új szolgáltatások
iránt, amelyek az új technológiák alkalmazásával
valósíthatók meg.
- ▶ Az új technológiák hasznának igazolása a fenn-
tartók előtt.

- ▶ A könyvtári személyzet szakmai felkészültségének
hozzágazítása a mai követelményekhez.
- ▶ Az innovációk hatásának felszorzása és tovább-
gyűrűztetése országos szinten.
- ▶ A könyvtári szolgáltatások kínálatában megmutat-
kozó egyenetlenségek felszámolásának elősegíté-
se.

A témakörök

E tevékenységi terület keretei között számos inno-
vatív könyvtári szolgáltatás kibontakoztatására kerül-
het sor, például:

- ▶ kísérleti szolgáltatások CD-ROM-ra vagy optikai
lemezekre alapozva, nyilvánosan hozzáférhető
online katalógusok bevezetése (OPAC = Online
Public Access Catalogues) könyvtáron belüli és
kívüli használatra;
- ▶ célzott információs szolgáltatások különböző cso-
portok (pl. vállalkozások) számára; számítógépes
lehetőségek közvetítése; meglévő rendszerekhez
való csatlakozás egyes szolgáltatások használa-
tára (pl. elektronikus levelezés, más országok
könyvtári rendszerei stb.); kísérletek a könyvtárkö-
zi kölcsönzés megjavítására.

Ezeknek az új szolgáltatásoknak a közös jellegze-
tessége, hogy könyvtárspecifikusak, azaz csak
könyvtárak tudják nyújtani őket.

A kivitelezés

a) A projektek meghatározása és kiválasztása

Az ide tartozó projektek országok szerint és a pro-
jektek előre látható száma szerint az elsőbbségi
sorrend megállapítása végett nemzeti szinten elő-
zetes szűrőn mennek keresztül. Azokban az orszá-
gokban, amelyekben még csak szerény mértékben
terjedtek el az új információs technológiák, hasz-
nos lehet a műhelyrendezvények szervezése és a
tanácsadói segítség is.

b) Támogatásban részesíthetők azok a könyvtárak és könyvtári együttműködési körök, amelyek a bizottság előfeltételeinek megfelelnek, és az or- szágon belül is kijelölik őket. A kijelölés lényeges kritériumai többek között az illető könyvtár haszná- lói körének nagysága és a projekt olyan jellemzői, mint a környezetre tett hatás, az eredmények fel- szorozhatósága, a közösségben való munkálkodás stb.

c) A támogatási összegek odaítélésének alapelvei:

- ▶ mivel állandó jellegű támogatás nincs elő-
írányozva, három évnél tovább egyik projekt
sem részesíthető segélyben;
- ▶ az egy könyvtárnak megállapított segély nem
haladhatja meg rendes költségvetésének
10%-át, a nagyobb könyvtárak költség-
vetésükhöz viszonyítva kevesebbet kapnak; a
legmagasabb segélyösszeg projektenként kb.
250 000 ECU;
- ▶ a projekteket a ráfordítások 75–80%-áig lehet
segélyben részesíteni.

A javasolt költségvetés

Tizenkét millió ECU, amelyből legalább 48 projektet lehet támogatni, vagyis tagállamonként négyet-ötöt.

3.4 A IV. sz. tevékenységi terület**Bevezetés**

A könyvtáraknak potenciális igényük van egy sor, az új technológiákon alapuló új termékre, habár ennek piaci jelentőségét az előállítók csak lassan ismerik fel. A piac, amelyet az EK könyvtárai együttesen alkotnak, mindenképpen tekintélyes. Ezért célszerű támogatni az olyan termékek előállítását, amelyek segítenek leküzdeni a nyelvi korlátokat és az országhatárokat, illetve elősegítik az új európai technológiák gyorsabb elterjedését a könyvtárügyben.

A tevékenységi terület céljai

- ▶ Az új információs technológiákon nyugvó termékek és szolgáltatások támogatása a könyvtárak speciális szükségleteinek megfelelően. E termékek és szolgáltatások ne csak egyetlen tagország könyvtárainak igényeit elégítsék ki.
- ▶ A könyvtári fogadóképesség növelése az ilyen termékek és szolgáltatások iránt a piac kiterjesztése végett.
- ▶ Fórum teremtmése ahhoz, hogy a könyvtárak megfogalmazhassák az ilyen termékekkel és szolgáltatásokkal kapcsolatos igényeiket.

A témakörök

A projektek többek között a következő kérdésekkel foglalkozhatnak:

Jobb szoftverek kifejlesztése az integrált könyvtári menedzsment és információs rendszerek számára.

Többnyelvű, egységesített tárgyszó- és névadattárak, valamint a hozzájuk szükséges szoftverek kifejlesztése, karbantartása és piacra vitele; szoftverszabványok kifejlesztése a CD-ROM könyvtári alkalmazásához; segédletek kidolgozása a számítógéppel segített oktatáshoz.

A kivitelezés**a) A projektek meghatározása és kiválasztása**

Felhívások javaslatok benyújtására. A javaslatokat aszerint kell megítélni, hogy előreláthatóan mennyiben járulnak hozzá a program fő céljainak az eléréséhez, s milyen gazdaságossággal valósíthatók meg.

b) *Támogatásban részesíthetők a gazdasági vállalkozások és vállalkozásorientált közintézmények.*

c) *A támogatási összegek odaítélésének alapelve a fejlesztési költségek 25–45%-ának átvállalása.*

Javasolt költségvetés

Tízmillió ECU. Az előirányzott összeg 20–25 projekt támogatását tegeye lehetővé.

3.5 Az V. sz. tevékenységi terület**Bevezetés**

Jóllehet a könyvtárak közötti együttműködés és a könyvtárosok közötti szakmai kapcsolat a legtöbb EK-tagországban mindennapnak számít, s a különböző szakmai egyesületek és szövetségek révén nemzetközi kapcsolatok is fennállnak, alig akad olyan könyvtáros, aki alaposan tájékozott több tagország könyvtárügyében, vagy az EK egészére kiterjedő szakmai kapcsolatokat ápol. Ezért itt az EK egészére kiterjedő koncepció kifejlesztését kell támogatni.

A tevékenységi terület céljai

- ▶ Kutatási programok támogatása, valamint az eredmények elterjesztése és gyakorlatba való átültetése.
- ▶ A nemzetközi dimenziókban való gondolkodás és a nemzetközi nézetcsere támogatása szakmai cserék, munkaülések és konferenciák révén.
- ▶ A könyvtári személyzet felkészültségének hozzáigazítása a mai követelményekhez.
- ▶ Közreműködés azon projektek meghatározásában és előkészítésében, amelyek alkalmasak arra, hogy a különböző tevékenységi területeken figyelembe vehessék őket.

A témakörök**A) Problémafeltárás az alábbi területeken:**

1. Előzetes alapvizsgálódások minden tagország bevonásával. *Példák:* a könyvtárosok szakképzésének és szakmai elismertségének helyzete; a könyvtárügy jogi, politikai és közigazgatási kereteinek összehasonlító vizsgálata; a könyvtárak ellátása termékekkel és szolgáltatásokkal a magángazdasági szféra részéről; tanulmányok a könyvtárközi kölcsönzés eljárásainak összehangolására.

2. Speciális kutatások és háttér tanulmányok. *Példák:* a könyvtári állományok megőrzése és konzerválása; az elektronikus hordozók hosszú távú tárolási jellemzői; kivitelezhetőségi tanulmányok közös hálózatok terveire vagy speciális jegyzékekre; a szabványosítást előkészítő munkálatok; piackutatás a könyvtárak által kínált online termékek elterjesztéséhez.

B) Ülések, műhelymegbeszélések stb. rendezése:

1. Rendezvények az EK-szintű együttműködés intenzívebbé tételére. *Példák:* szemináriumok a könyvtárosoktatók és intézményeik számára a tantervek kiegyenlítésére vagy több országban használható oktatási segédletek (courseware) kidolgozására; nyomdák, kiadók, papírgyártókkal műhelymegbeszélések kezdeményezése az öregedésnek ellenálló papír alkalmazásának támogatására; műhelymegbeszélések a szabványok alkalmazásának előmozdítására stb.

2. Rendezvények az ismeretek elterjesztésére.
Példák: regionális konferenciák és műhelymegbeszélések az új információs technológiák alkalmazásáról és az új termékek bemutatásáról; műhelymegbeszélések a bizottság által támogatott kísérletek és tanulmányok eredményeinek elterjesztésére.
3. Ad hoc szakértői testületek felállítása az akcióterv keretében kivitelezésre javasolt vagy lezárult projektek kiértékelésére. A projektek kialakításához kérésre szakértők kirendelése.
- C) Az EK-ban könyvtári kulcspozíciókat betöltő szakemberek kölcsönös munkálátogatásainak ösztönzése, szoros összefüggésben a program általános céljaival.

A kivitelezés

- a) *A projektek meghatározása és kiválasztása*
 Ezen a tevékenységi területen a legtöbb intézkedést a bizottság az akcióterv végrehajtásához felállított tanácsadó testületek közreműködésével teheti meg, s kezdeményezheti végrehajtásukat.
- b) *A támogatásban részesíthetők köre* igen széles: képző intézmények, szakmai egyesületek, tanácsadó vállalkozások, kooperációs körök, könyvtárak stb.
- c) *A támogatási összegek odaítélésének alapelvei:*
- ▶ ezen a tevékenységi területen a projektek általában 100%-os támogatásban részesülnek;
 - ▶ egy másik tevékenységi terület keretei között támogatott nagyobb projekt részét képező akciókra e nagyobb projekt támogatási feltételei érvényesek.

A javasolt költségvetés

Tizenkét millió ECU. Az összeg javasolt felosztása ötéves kifizetési idő mellett:

- az A típusú projektekre 40% (nagyjából 60–80 munkaévnek felel meg),
- a B típusú projektekre 45% (nagyjából 180 műhelymegbeszélésre, ülésre, konferenciára stb.),
- a C típusú projektekre 15% (kb. 1000, egy hónapig tartó munkálátogatás számára).

3.6 Az akcióterv végrehajtása

Tekintettel az akcióterv keretében létrejövő számos projektre, elegendő fedezetet kell tervezni a működtetéshez szükséges mellékkiadásokra, különösen szakértők bevonására.

A mellékkiadások becslése szerint az öt tevékenységi terület összköltségvetésének 7–8%-át teszik ki.

Javasolt költségvetés

Hatmillió ECU.

3.7 Az akcióterv összköltségvetése (lásd 1. táblázat)

1. táblázat

Az akcióterv összköltségvetése

Tevékenységi terület	Tárgy	Előzetesen becsült összeg (millió ECU-ban)
I.	Infrastrukturális projektek. Katalógusok (nemzeti bibliográfiák és visszamenőleges konvertálások)	30
II.	A rendszerek nemzetközi hálózatosítása	25
III.	Az új információs technológiákon nyugvó innovatív szolgáltatások	12
IV.	Piacépes termékek és szolgáltatások	10
V.	Az ismeretek és tapasztalatok cseréje, a projektek előkészítésének támogatása	12
Az öt tevékenységi területre		89
Szervezési mellékkiadások		6
Az akciótervre összesen		95

3.8 Az akcióterv futamideje és szakaszai

Az akcióterv futamideje öt év.

Mint ahogy egyik tevékenységi terület sem számít kiemeltnek, a munkákat egyidejűleg kell megkezdeni mind az öt tevékenységi területen.

A terv első 12–18 hónapjában – felfejlődési szakaszában – előreláthatólag kevesebb ráfordításra lesz szükség, mint a későbbi években.

4. Konzultáció és menedzsment

4.1 Bevezetés

A könyvtárügy komplex képződmény. Sok országban több minisztériumnak is országos illetékessége van a könyvtárakra. Ehhez járulnak még a regionális és helyi hatóságok illetékességei. Továbbá intenzív kapcsolatok vannak a könyvtárak és a magánszektorbeli szállítók (pl. a könyvkereskedők és a könyvtár-specifikus hardverek és szoftverek felkínálói) között is.

E tényezőkre az akcióterv végrehajtása során tekintettel kell lenni.

4.2 A konzultációs és menedzsmentstruktúra

Az akcióterv végrehajtásához egy kétféle struktúra alakítandó ki:

1. Egy *tanácsadói bizottság*, amelybe minden tagország kormánya két főt küld. A nemzeti könyvtár, a közművelődési és a felsőoktatási könyvtárak érdekeit mindenképpen képviselni kell. A bizottság saját megítélése szerint albizottságokat vagy munkabizottságokat állíthat fel, amelyek munkájában segítik.

2. *Ad hoc szakértői testületek* a szakkérdések tisztázása, nevezetesen

- ▶ a projektek kiválasztása,
- ▶ a projektek véleményezése,
- ▶ a projektek eredményének kiértékelése érdekében.

4.3 Konzultációk szélesebb alapokon

Az akcióterv sikere érdekében szükség van szélesebb konzultációs alapokra is. Ösztönözni kell a széles körű véleménycserét a könyvtári szakmai ber-

kekben, esetenként egy olyan, a bizottsághoz rendelt összekötő szerv révén, amely az ide tartozó szakmai egyesületek teljes körét képviseli. Ennek a konzultációs kapcsolatnak műhelybeszélgetések, szemináriumok és hasonló rendezvények útján kell megvalósulnia. Mindez mellékhatásként az egyes országok könyvtári egyesületeit arra bátoríthatja, hogy nagyobb befolyással legyenek a nemzeti könyvtárpolitikára ott is, ahol ezzel még nem rendelkeznek kielégítő mértékben.

Fordította: Papp István

Nemzetközi szeminárium Moszkvában

A Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ (Moszkva) és a Kaliforniai Állami Egyetem (Dominguez Hills, USA) Az ember és a számítógép kompatibilitása problémakörben 1991. augusztus 5–8. között rendezi meg az

I. Moszkvai Nemzetközi Szemináriumot.

A szeminárium célja: tapasztalatcsere elméleti és gyakorlati eredményekről, kapcsolatok létesítése szovjet, amerikai és más országbeli kutatók között.

A szemináriumra előadásokat és rövid tájékoztatókat fogadnak el az ember–számítógép kompatibilitásáról.

Az érdeklődők küldjék meg előadásaik rövid téziseit (max. 4000 szó) orosz vagy angol nyelven. Az előadások teljes szövegét 1991. március 15-ig 2 példányban kell eljuttatni a szervezőbizottsághoz.

**Részvételi díj: 250 SUR – szovjet állampolgároknak
100 USD – külföldi résztvevőknek**

Magyarországról két résztvevő mentesül a részvételi díj megfizetése alól.

Az előadások elfogadása után az előadóknak 1991. június 1-ig küldik el a meghívókat.

A jelentkezéseket (az előadás címét, a szerző(k) nevét, az előadás szövegét 2 példányban) az alábbi címre küldjék:

**125252, Москва, СССР, ул. Куусинена, 21-б
Международный центр научной и технической информации (МЦНТИ)
Горностаеву Ю.М. (тел. 198-76-91)**

**Ihrig Ernőné, OMIKK Igazgatási osztály
Tel.: 138-2300/190**